

Lajenen: Historie en praktijk

'De bijbel hoort voorgelezen te worden in het openbaar, en moet begrijpelijk worden gemaakt voor de toehoorders door aangename melodieën. Degene die uit de Tora voorleest zonder melodie geeft blijk van gebrek aan respect voor zowel de Tora als voor de daarin genoemde wetten en voorschriften.' (Talmoed B. Megilla 32a.)

In de oudheid was het gebruikelijk om poëzie, gebeden en wetten uit het hoofd te leren met behulp van een melodie en deze teksten ook zingend voor te dragen. Net als in vele andere antieke beschavingen ontwikkelde deze traditie zich ook binnen het Jodendom en kwam onder meer tot uiting in het 'lajenen'.

Cantilatie, troop, lajenen, zangtekens, misschien hebt u deze termen wel eens gehoord. Het zijn verschillende woorden die allemaal betrekking hebben op hetzelfde: het zingend reciteren uit de Tanach.

We weten niet precies wanneer de traditie van openbare voorlezing begon, maar zeker is dat in het boek Nechemia melding wordt gemaakt van het feit dat Ezra uit de Tora leest voor het volk in Jeruzalem na de terugkeer uit Babylonië. Dit speelde zich af rond de vijfde eeuw voor de gewone jaartelling. Van alle boeken en geschriften in Tanach hebben alleen die boeken een speciale melodie, die in het openbaar gelezen worden - de vijf boeken van de Tora, de Profeten, Esther, Klaagliederen, Ruth, Prediker, Hooglied en Psalmen.

Historisch overzicht

Oorspronkelijk was het leren van zowel de tekst als de melodie gebaseerd op mondelinge overlevering. De melodie had dan ook meer dan één functie: het verduidelijken van de diepere betekenis van de tekst en het vereenvoudigen van het uit het hoofd leren ervan. Vanaf de tijd van Ezra zou het nog meer dan duizend jaar duren voordat de vocalisatie (de klinkers) en de punctuatie (de zang/leestekens) van de Tanach werden vastgelegd en op schrift gesteld.

Lajenen gebeurt met behulp van vaste zangtekens, de *te'amiam* of *ta'amee hamikra*. Deze zijn ontwikkeld in Babylonië en Israël in de perioden tijdens en na de ontwikkeling van de Talmoed. In het begin werden de zangtekens mondeling overgeleverd, later zijn ze vastgelegd in verschillende notatiesystemen. Het meest uitgebreide en belangrijkste systeem is afkomstig uit de Masoretische school van Tiberias. In de negende en tiende eeuw hebben de Masoreten de ontwikkeling van de *te'amiam* afgerond en vastgelegd in een systeem dat we ook vandaag de dag nog gebruiken.

De *te'amiam* hebben drie functies:

- Accentuering
Voor de juiste uitspraak van de woorden staan de *te'amiam* in het algemeen boven of onder de bekleemtoonde lettergreep van de woorden.
- Interpretatie
Elke *ta'am* heeft een verbindings- of een scheidingsfunctie. Na een scheidingsteken volgt een kortere of langere pauze, hetzelfde als bij een komma of een punt. Daarmee zijn de *te'amiam* een hulpmiddel bij de interpretatie van de teksten.
- Intonatie
De verschillende combinaties van *te'amiam* vormen muzikale patronen die helpen bij de juiste intonatie van de verzen.

De *te'amiam* staan alleen in gedrukte boeken. In de Torarollen, waaruit we op Sjabbat en andere dagen lajenen, zijn ze nooit overgenomen. Dit betekent dat de lezer, de *ba'al koree*, de tekens van een bepaalde tekst uit het hoofd moet leren, voor het juist laajnen van die tekst. Een hulpmiddel hierbij is een *Tikoen lakoriam*. Dit is een boek waarin de Toratekst staat, zoals geschreven in de Torarol, met daarnaast de Masoretische tekst waarin alle *nekoedot* (vocalen) en *te'amiam* staan.

In vroeger tijden was er een andere manier om het 'gebrek' aan zangtekens in de Torarollen te ondervangen. In die tijd maakte men gebruik van een 'aanwijzer', iemand die met een systeem van handgebaren (chironomie) de zangtekens aan de lezer aangaf.

De *te'amim* zijn in de hele Joodse wereld geaccepteerd als systeem voor de openbare voorlezing van Tanachteksten. De muzikale invulling verschilt echter tussen de verschillende gemeenschappen. Er is een driedeling die samenhangt met de Joods-religieuze tradities:

- de Babylonische traditie van de oriëntaalse Joden, waartoe de gemeenschappen uit Irak en Jemen behoren;
- De Sefardische traditie, ontwikkeld in het middeleeuwse Spanje, aangeduid met de bijbelse term Sefarad (het zuidland);
- De Asjkenazische traditie, ontwikkeld in West-Europa (in Asjkenaz, het Rijnland) en later vooral ook in Oost-Europa.

Wekelijkse Toralezing

Ieder jaar opnieuw leest elke Joodse gemeenschap de Tora. Iedere week wordt een deel van de tekst gelezen. Voor deze wekelijkse lezingen is de Toratekst verdeeld in 54 porties, de *parasjot* (enkelvoud *parasja*) of *sidrot* (enkelvoud *sidra*). Het Joodse jaar telt gewoonlijk 50 weken en in sommige weken wordt vanwege een feestdag een andere tekst gelezen. Daarom worden in bepaalde weken twee *parasjot* gelezen, zodat toch de hele Tora in een jaar wordt gelezen. Elke *parasja* heeft een titel die in de regel is gebaseerd op het eerste belangrijke woord. Zo heet de eerste *parasja* 'Bereesjiet', het woord waarmee de Tora begint.

Er zijn verschillende gebruiken in de gemeenten voor het deel van de *parasja* dat wekelijks wordt gelezen. De twee belangrijkste gebruiken zijn:

- Lezen van de gehele wekelijkse *parasja*. Bij dit gebruik wordt elk jaar de volledige Toratekst gelezen.
- Lezen van de Toratekst in een driejaarscyclus, zoals we in onze Liberaal-Joodse gemeenten doen. Hierbij worden de wekelijkse *parasjot* in drie delen verdeeld. In het eerste jaar wordt het eerste deel van de *parasja* gelezen, in het tweede jaar het tweede deel en in het derde jaar het derde deel. Daarna begint de cyclus opnieuw. Bij dit gebruik wordt in drie jaar de volledige Toratekst gelezen.